

Ankara Tarihi Kent Dokusu Nasıl Korunuyor? Ne Yapılabilir?

Yeni yapılan tescil listelerinde, bu yapıların tescilden düşülmesi, yapılan kanunsuzluğu yasallaştırmaktadır. Aynı zamanda çevredeki diğer tescilli yapı sahiplerine de kötü örnek olmaktadır.

Mehmet TUNCER

Ankara Tarihi Kent Dokusu Nasıl Korunuyor? Ne Yapılabilir?

Bu yazıda, "Ankara Tarihi Kent Dokusu" olarak tanımlanan "Eski Ankara" ve bunun bir bölümünü içeren "Ulus Tarihi Kent Merkezi"nin geçmiş tarihi içinde çok kısa bir süre tutan dönemde yapılan planlı/plansız çeşitli uygulamalar anlatacağım ve gözlemler ışığında kamunun konuya yaklaşımı ile tarihi çevre koruma olgusunun çeşitli boyutları Ankara örneğinde sergilenerek bazı öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Amacımız Korumak mı, Nasıl?..

Ankara'da çevre ölçeğinde eski eser tespiti ve tescil çalışmaları ilk olarak 1964 yılında yapılmış ve 1/1000 ölçekli haritalara envanter numaraları ile işlenmiştir.

Bu çalışmalar 1972 yılında tekrarlanmış, aynı envanter numaraları kullanılarak, bazı yapılar tescilden düşürülerek yeni bir tescil listesi hazırlanmıştır.¹

1972-1979 yılları arasındaki kurul kararları incelendiğinde, birkaç anıtsal yapı onarım inzi dışında, doğal sit ve tek yapı tescil kararları ile tescilden düşme ve yıkım taleplerine karşı çıkan kararlar alındığı görülmektedir.

1979 yılında yapılan tespit çalışmasında 1972 tescil listesindeki yapılardan bir kısmının daha (en az 11 adet) yok olduğu saptanmıştır.

Tescilli yapıların yukarıda somut örneklerini gördüğümüz şekilde tahrip edilerek ortadan kaldırılmasının sebebi arsa spekülasyonu, kamunun bu yapılarla teknik ve maddi yardımda bulunmaması, salt yasaklayıcı tedbirlerle, plansız bir yaklaşımla kamu yararı için özel mülkiyetin kısıtlanmasıdır.

Yeni yapılan tescil listelerinde, bu yapıların tescilden düşülmesi, yapıları kanunsuzluğu yasallaştırmaktadır. Aynı zamanda çevredeki diğer tescilli yapı sahiplerine de kötü örnek olmaktadır.

Tescilli yapıların özel kişiler eliyle tahribatının yanı sıra kamunun yaptığı yıkımlar da Ankara Tarihi Kent Dokusu'nun

zaman içinde yok olmasına sebep olmaktadır.

Ankara Belediyesi'nin 1979-80 yıllarında gerçekleştirmek istediği Kuzay-Güney trafik aksı projesinin Hasırılar-Denizciler Caddesi bağlantısı açılmış, yolun batısında kalan alan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi gelişme alanı olarak kamulaştırılarak tamamen yıkılmıştır.

Aynı yolun Sulu Han üzerinden geçen kısmı (Sulu Han 1956'da aynı nedenle yıkılmıştır) daha sonra iptal edilmiştir.

Hasırılar Caddesi'nin açılması esnasında kamulaştırılarak yıkılan tescilli en az 5 adet yapı, harita üzerinden tespit edilmiştir.

Sit alanı içinde, gerek Ankara Belediyesi gerekse A.Ü.Tıp Fakültesi'nce yapılan müdahaleler sonucu Hasırılar Caddesi'nin batısında kalan kesim sit alanı niteliğini kaybetmiştir.

Hasırılar Caddesi'ni İtfaiye Meydanı'na bağlayan, Hasırılar - Osmanlı Kavşağı planı², T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun görüşü alınmadan uygulanmış ve planda 15. Yüzyıl yapısı olan 268 Envanter nolu Anıtsal I. De-

rece korunacak yapı olan Eski Hamam (Eynebey Hamamı) korunduğu halde, uygulamaya esnasında bir köşesi yıkılarak yol açılmıştır.

1979 yılında Kültür Bakanlığı, Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Ankara Belediyesi elemanlarının ortaklaşa yaptıkları saptama ve belgeleme çalışmaları ile korunması gerekli görülen Eski Ankara Evleri ve Anıtsal nitelikteki tek yapılar saptanmış, tescilleri yapılmış, geçit dönemi yapılanma koşulları getirilmiş ve hazırlanan "Geçit Dönemi Koruma Geliştirme Planı" onaylanmıştır.³

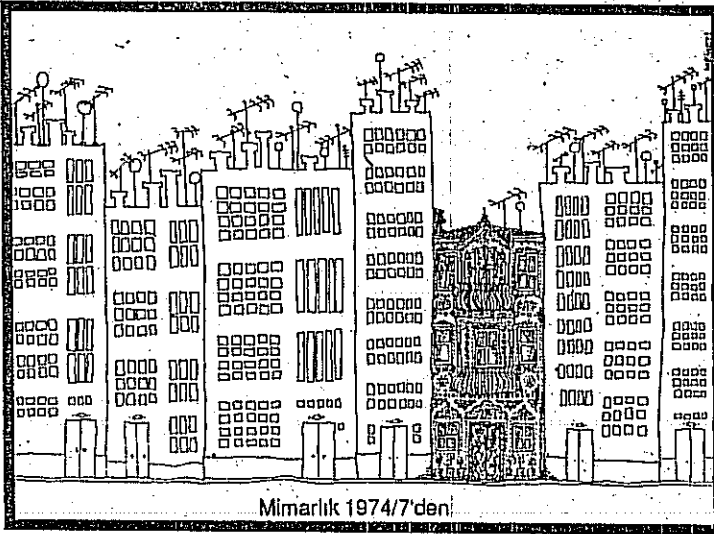
Bu karar ile Ankara'da Kent-sel ve Arkeolojik Sit alan sınırları belirlenmiş, yaklaşık 150 ha'lık geniş bir alanda, imar planlarının uygulanmasının durdurulması, tarihi kent dokusunu koruyacak şekilde koruma amaçlı imar planlarının yapılması öngörülmüştür.

Sit kararı alınması, eski imar planlarının uygulanmasını durdurmakta ve bu alanlarda "koruma amaçlı imar planlarının" yapılması yükümlülüğünü belediyelere vermektedir.⁴

Böylece Ankara'da, büyük bir kısmı ulus Merkezi İş Alanında olmak üzere, Cebeci'ye kadar uzanan geniş bir alanda, uygulama ancak ana caddeler boyunca sürmüştür, geri kalan kesimlerin kaderi belirsiz bir durum almıştır.

G.E.E.A.Y.K.'nin 12 Nisan 1980 gün ve A-2167 Sayılı Kararında, her ne kadar "Geçit Dönemi Yapılanma Koşulları", sit alanlarını derece ve niteliklerine göre belirlemişse de, sit kararları getirilen alanların büyük bir kesiminde Jansen Planından bu yana çeşitli planlamaların yapılmış olması ve ortaklığın çözümlenmesi (İzale-i Şuyu) sonucunda bazı parsellerin tapuya imar parseli olarak tescillerinin yapılmış bulunması, bu yapılanma koşullarına göre tarihi çevreye uyumlu yeni yapılanmaların oluşmasına hukuken imkan vermemektedir.

İmar Yasası'na göre, bir yörede yeni bir imar planı yapılmaya kadar eski imar planı -durdurulmuş olsa dahi- geçerli sayılmakta, bu nedenle planlama süreci başlanmadan ve koruma imar planı, kesin parselasyon planları elde edilmeden, kadastral dokuya dönüşü sağlayacak şekilde yeni yapı için ruhsat verilmesi mümkün olmamaktadır.

Zaten Ulus gibi bölge, kat nizamı planında (1/5000 - 15), 6 - 8 kat olarak imar durumu beklentisi olan bir kent merkezinde bu türden kararların uygulanabilirliği oldukça düşük olmaktadır.

Yönlendirici koruma ve geliştirme amaçlı bir planın olması, Ulus çevresinde sit alanı olarak belirlenen kesimlerde, sit alanından çıkarılma, tescilden düşülme, kurul kararı olarak cadde üzerlerinde çok katlı yapılaşmaların sürmesi gibi sonuçlara yol açmıştır.

Anılan kurul kararı eki olan "Geçit dönemi yapılanma koşulları"nın uygulanabilmesi ve yeni yapılanmanın tarihi çevreye uygun olarak kadastral doku üzerinde yapılmasını sağlamak amacıyla, "Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği"ne "Ankara Sit Alanlarında İmar Durumunu Gösterir Çap yerine, kadastral parsel üzerinde yapının oturduğu veya oturacağı kısmı gösterir bir röperli veya yoksa ebatlı kroki verilecektir." şeklinde bir madde eklenerek bu yapılanma kararlarının uygulanabilmesi amaçlanmıştır.⁶

1985, 1986 ve 1987 yıllarında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Ankara Bölge Kurulu tarafından alınan kararlar incelendiğinde, birkaç onarım ve yeni tescil kararları yanı sıra olumsuz olarak nitelendirilebilecek kararların da yer aldığı görülmektedir.

Kararların olumsuz olarak nitelendirilmesinin nedeni, ko-

runması gerekli taşınmaz kültür varlıkları, özellikle çevresel nitelikte Eski Ankara Evleri ve Sit Alanları açısından geriye dönüşü mümkün olmayan tescil kaydının kaldırılması, sit alanı daraltılması, yeni yapılanma izinleri ile kat yüksekliğini artırılması yönünde alınan kararlar olmuştur.

Bu kararlardan bazıları:

I. Sit Alanı Daraltılması:

a) Hacıbayram'ın kuzeybatısında, Hükümet Caddesi üzerinde yer alan I. Derece Kentsel Sit Alanı, sit alanı irdeleme çalışması sonucunda daraltılmıştır.⁷

b) Hacıbayram'ın kuzeybatısında yer alan III. Derece Kentsel Sit Alanı kaldırılarak etkileme ve geçiş alanı olarak belirlenmiştir.⁸

c) Yenice Mahallesi'nin tamamı, Kentsel Sit Alanını Koruma Alanı'ndan çıkarılmıştır.⁹

d) Altındağ Belediye Başkanlık Binası yapımı ve Ulucanlar Caddesi'ni Anafartalar Caddesi'ne bağlayan yolun açılması talebi ile, II. Derece Kentsel Sit Alanı içinde yer alan Tarihi Ticari Bölge Sınırı daraltılmış, Koyunpazarı Mescidi'nin (199/A3) rölevesi alındıktan sonra, başka yerde bir mescid gerçekleştirilmesine karar verilmiştir (Büyükşehir Belediyesi'nin itirazına rağmen).¹⁰

e) Hacettepe Üniversitesi, Onkoloji Hastanesi yapılması için Tacettin Mahallesi II. Derece Kentsel Sit Alanı daraltılmıştır.¹¹

f) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun 7.1.1984 gün ve 52 sayılı

1985, 1986 ve 1987 yıllarında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Ankara Bölge Kurulu tarafından alınan kararlar incelendiğinde, birkaç onarım ve yeni tescil kararları yanı sıra olumsuz olarak nitelendirilebilecek kararların da yer aldığı görülmektedir.

PLANLAMA 90/3 - 4

1985 yılında yıkılması uygun bulunan ya da boş olan parsellere 29 adet yeni yapı izni verilmiştir. Ayrıca, T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nca verilen kat yükseklikleri yeterli bulunmayarak artırılmıştır.

kararı ile "Korunması Gerekli Kooperatif Alanları", olarak belirlenen alanlardan; "ORAN Sitesi", "Varlık Mahallesi", "Çankaya - Yeşiltepe: Kooperatif alanları korunması gerekli alan kapsamından çıkartılarak tescil kayıtları kaldırılmıştır.¹²

II. Tescil Kaydının Kaldırılması: (Tek Yapı ve alan)

a) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nca 1985 yılı içinde biri anıtsal (Yenice Camii 256/A2) ve dört adet çevresel olmak üzere toplam beş adet yapı tescilden düşülmüştür.¹³

b) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun 10.7.1986 gün ve 2458 sayılı kararı ile 43 adet yapının tescil kaydı kaldırılmıştır.¹⁴ Aynı karar ile sit alanları yeniden düzenlenmiştir.

c) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun 7.3.1986 gün ve 1945 sayılı kararı ile Keçiören, Bakırcılar Sokak No: 16 (4085 ada 10 parsel)deki yapının korunması gerekli kültür varlığı özelliğini yitirdiğinden tescil kaydı kaldırılmıştır.

d) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun 14.3.1986 gün ve 2067 sayılı kararı ile Yenice Mah. Doğu Sok. No: 1 (936 ada 1 parsel)'in tescil kaydının kaldırılmasına karar verilmiştir.

e) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nun 15.5.1986 gün ve 2243 sayılı kararı ile Merkez 2752 ada 1 ve 7 sayılı parsellerin tescil kaydı kaldırılmıştır.

f) Hipodrom Alanı (Atatürk Kültür Merkezi için), Kavaklıdere Şarap Fabrikası arsası (otel yapımı) ile çeşitli bölgelerde 9

adet imar parselinin tescil kaydı kaldırılmıştır.

III. Yıkım Kararları:

a) T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nca 1985 yılı içinde 5'i maili inhidam kararı sonucu, 20'si ise başvuru sonucunda olmak üzere toplam 25 adet yapının yıkımının uygun olduğu kararı verilmiştir.

b) T.K.T.V. Ankara Bölge Kurulu'nca 1986 yılı içinde biri maili inhidam kararı sonucu, 4'ü başvuru sonucunda olmak üzere toplam 5 adet yapının yıkımı uygun bulunmuştur.

c) T.K.T.V. Ankara Bölge Kurulu'nca 1987 yılı içinde biri maili inhidam kararı sonucu, 3'ü başvuru sonucunda olmak üzere toplam 4 adet yapının yıkımına izin verilmiştir.

IV. Koruma Alanlarının Daraltılması, Yeni Yapılaşma İzinleri:

a) 1985 yılında yıkılması uygun bulunan ya da boş olan parsellere 29 adet yeni yapı izni verilmiştir. Ayrıca, T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nca verilen kat yükseklikleri yeterli bulunmayarak artırılmıştır.¹⁵

Hacıbayram Camii'ni silüet olarak etkileyecek olan Hükümet Caddesi üzerine 6 katlı yapılaşma izni verilmiştir.¹⁶

Tescilli bazı yapıların koruma alanları da bazen o yapının varlığını tehlikeye düşürecek kadar daraltılmıştır.¹⁷

b) T.K.T.V. Ankara Bölge Kurulu'nun 28.2.1986 gün ve 890 sayılı kararında, 30 Ocak 1985 tarihinde görüş sorulmak üzere T.K.T.V. Yüksek Kurulu'nca

lu'na gönderilen ve bir daha kendisinden haber alınamayan "Çikrikçılar Yokuşu Çevre Düzenlemesi" planında yeşil alan ve yaya yolu olarak belirlenen 857 ada 10-11 sayılı parsellerde zemin + 3 katlı (h = 12.50 m.) yapılaşmaya izin verilmiştir.

c) 1986 yılında, yukarıdaki örnek dahil olmak üzere, toplam 10 adet yeni yapı izni verilmiştir. Bu arada, "Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması" sürerken, yarışma kapsamında düzenlenmesi istenilen meydanlardan biri olan Hükümet Meydanı'nı belirleyen önemli noktalardan Sümerbank Binası yanı 6101 ada 2 nolu parsel (Şehir Çarşısı'na) 5 katlı yoğun bir yapılaşma getirilmiştir.¹⁸

d) Yarışmada I. ödülü kazanan projenin sözleşme hazırlıkları sürerken ve tüm uygulamalar durdurulmuşken, Ulus Projesi'nde otopark olarak belirlenen 836 ada 1, 4 ve 5 nolu parsellere¹⁹ ve 842 ada 23 nolu parselde 4 katlı yeni yapı izni verilmiştir.

e) 1987 yılı içinde T.K.T.V. Ankara Bölge Kurulu tarafından toplam 10 adet yeni yapı izni verilmiştir. (Ulus dışında).

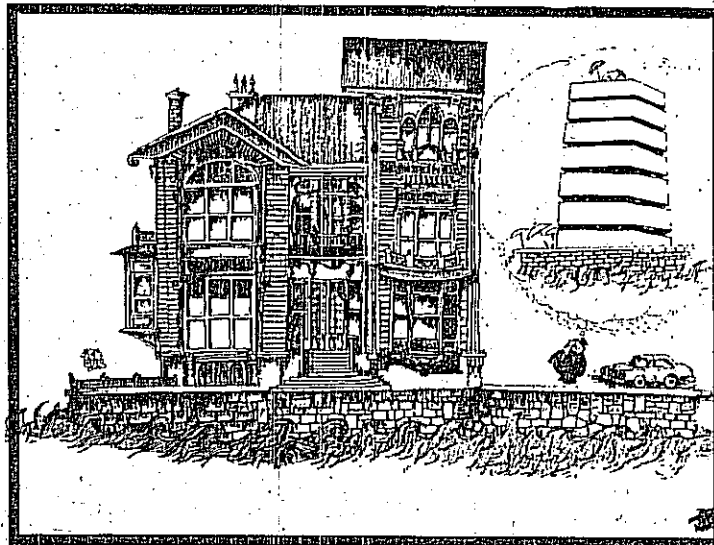
Planlama ve uygulamanın gecikmesi, bunun yanı sıra planı hayata geçirecek belediye içinde etkin bir ekibin kurulmaması, daha önemlisi koruma ve geliştirme için gerek duyulan kredi, mali ve teknik yardım mekanizmalarının henüz kurumsallaşmamış olması, bugüne kadar karşılaşılan ve bundan sonra da -eğer gerçekten koruma/geliştirme uygulaması isteniyorsa- çözümlenmesi gereken başlıca sorunlardır.

Koruma uygulamalarının yapılamaması, yapılmaması sonucu, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak belirlenen Eski Ankara Evleri ile Tarihi Kent Dokusu zaman içinde yok olmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası gereği olarak, bu alanların ve yapıların irdelenmesi ve bu irdelene sonuca daraltılması yapılmıştır. Ancak, olumsuz olarak nitelenen nokta, bu alanların yapılaşmaya açılması ve yoğunluk kazanacak şekilde yapılaşmasıdır. Bu kararların detaylı ve

Koruma uygulamalarının yapılamaması, yapılmaması sonucu, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak belirlenen Eski Ankara Evleri ile Tarihi Kent Dokusu zaman içinde yok olmaktadır.

PLANLAMA 90/3 - 4

aktif planlama ile alınması gereklidir...

Tescilden düşme ve yıkım izinleri, yapıların yok olmasına ve koruma alanlarının giderek daha çok erozyona uğramasına sebep olmaktadır. Ancak, yapı onarıldığı ya da aslına uygun şekilde yeniden inşa edildiği zaman, korunması gerekli olan mimari, estetik ve kültürel değerler sürdürülebilir. "Korunması gerekli herhangi bir yapının korunması gerekli unsuru, o yapıyı oluşturan taş, tuğla, ahşap vb. gibi malzemesi değil, o malzemeye şekil veren sanattır."²⁰

Onarım ve bakım günümüz ekonomik koşullarında kişilere bırakılmamalı, "Taşınmaz Kültür Varlığı" olarak saptanan yapı ve yapı grupları kamu-özel sektör işbirliği ve desteğinde kültür ticaret ve turizm girdilerine cevap verecek şekilde onarılmalıdır.

Konunun ekonomik boyutu göz önünde bulundurularak koruma, islah ve çevre düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

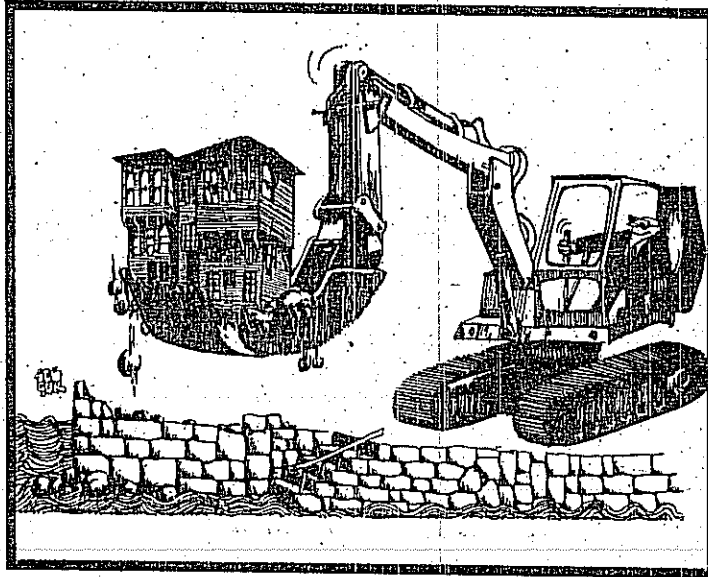
Planlama ve uygulama eğitilmiş içinde ve öncelikli altyapıya verilecek şekilde olmalı, çevre düzenlemeleri onarım ve tarihi çevreye uygun yeni yapılaşmalar gerçekleştirilmelidir.

Tüm bu uygulamalar için de çok fazla vakit ve örnek kalmadığı üzerinde önemle durulacak ve tarihe karşı sorumluluk duyulması gereken bir uyarıdır.

Ancak, uygulama için gerekli maddi kaynağın bulunması, koruma yönünde uygulama yapılması, koordinasyonu sağlayacak, planları ve uygulamayı denetleyecek Belediye içinde büğimsiz, güçlü bir teknik birim oluşturulması gereklidir.

Halkın uygulamaya katkısını ve ilgisini çekecek katılımsal tasarım ve uygulama süreçleri düşünülmelidir. Konuyu bütünüyle Tarihi Kent Merkezi ve Tarihi Kent Dokusunun yeniden düzenlenmesi islahı ve korunması olarak ele almak gereklidir.

Uygulamada bu bölgelerin, özellikleri bulunan, ancak diğer kent parçalarından farklı bir konumu olmayan alanlar olduğu unutulmamalıdır. Pilot bölgeler seçilmeli, öncelikle bu bölgeler-

Tescilden düşme ve yıkım izinleri, yapıların yok olmasına ve koruma alanlarının giderek daha çok erozyona uğramasına sebep olmaktadır.

de çevreye örnek olacak, çevre kalitesini ve rantını yükseltecek altyapı çalışmaları, meydan, yaya yolu ve tarihi yapı çevre düzenlemeleri yapılmalıdır.

Yapısını onarmak isteyenler desteklenmeli, Eski Eser Onarımına Katkı Fonu (Onarım-Kredisi) benzeri fon, kredi ve hibe mekanizmaları oluşturularak işlemlenmelidir.²¹

Bu yazı, kamunun koruma ile görevli kuruluşlarının birleştirilmesi gibi görünmekle birlikte, bu kuruluşların görevlerini yerine getirirken karşı karşıya kaldıkları yasal ve bürokratik engeller ile çeşitli baskı gruplarının etkilerine değinilmemiştir.

Objektif kararlar verebilmek için planlama ve uygulama kararlarının oluşumundaki kısıtlayıcılara ve engellere de değinmek gerekmektedir. □

Kaynaklar

1. JANSEN, H., 1937. "Ankara İmar Planı" Plan Raporu, Alaeddin Kural Basımevi, İst., s.6.
2. "Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi, Tespit Değerlendirme, Ön Kararlar", 1980. T.C. Kültür ve Turizm Bak. O.D.T.Ü. Restorasyon Bölümü, s.67.
3. "Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması" Yarışma Şartnamesi, 1986, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Dairesi Başkanlığı, s.33.
4. KELEŞ, R. 1971. "Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi", S.B.F. Yay., s.164.
5. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEAYK) 14.10.1972 gün ve 6691 Sayılı Kararı.
6. "Ankara Eski Kent Dokusu Koruma ve Değerlendirme Projesi" Proje Raporu, 1979, Hazırlayanlar: Beşbaş, N., Güneş, A., Özcan, Z., Tayla, L., Tırpan, A.
7. y.a.g.e.
8. y.a.g.e.
9. 751710 notu plan, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14.11.1985 gün ve 383 sayılı kararı ile onaylanmıştır.
10. C.E.E.A.Y.K.'nun 12.4.1980 gün ve A-2167 Sayılı Kararı.
11. 2869 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, Madde 17.
12. Plan kargaşasına bir örnek: Hacıbayram çevresinde, I. Derece Kentsel Sit Alanı içinde kalan 5185 ada, üç kez plan değişikliğine uğramıştır.
13. "Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği", Madde 90/2, s.98, Ank.1986.
14. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun (T.K.T.V.Y.K.) 3.9.1985 Gün ve 1978 Sayılı Kararı.
15. T.K.T.V.Y.K.'nun 14.11.1985 Gün ve 1549 Sayılı Kararı.
16. T.K.T.V.Y.K.'nun 10.7.1986 Gün ve 2458 Sayılı Kararı.
17. Mukaddem Camii örneğine bakınız. T.K.T.V.Y.K.'nun 29.8.1986 Gün ve 2646 Sayılı Kararı.
18. T.K.T.V.Y.K.'nun 26/27.2.1987. Gün ve 3093 Sayılı Kararı
19. T.K.T.V.Y.K.'nun 31.1.1986 Gün ve 1813 Sayılı Kararı.
20. T.K.T.V.Y.K.'nun 3.7.1987 Gün ve 3494 Sayılı Kararı
21. T.K.T.V.Y.K.'nun 3.7.1987 Gün ve "496 Sayılı Kararı
20. G.E.E.A.Y.K.'nun 14.4.1978 Gün ve A-1055 Sayılı Kararı.
21. "Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Hacı Bayram-ı Veli ve Dönemi Semineri", 2-3 Aralık 1986. Seminer Bildirisi Tunçer, M., 1987. "Hacıbayram Çevre Düzenlemesi", IV. Vakıf Haftası, Vakıflar Gn. Md. Yay. Ank. s.205.

Konunun ekonomik boyutu göz önünde bulundurularak koruma, islah ve çevre düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

Halkın uygulamaya katkısını ve ilgisini çekecek katılımsal tasarım ve uygulama süreçleri düşünülmelidir.